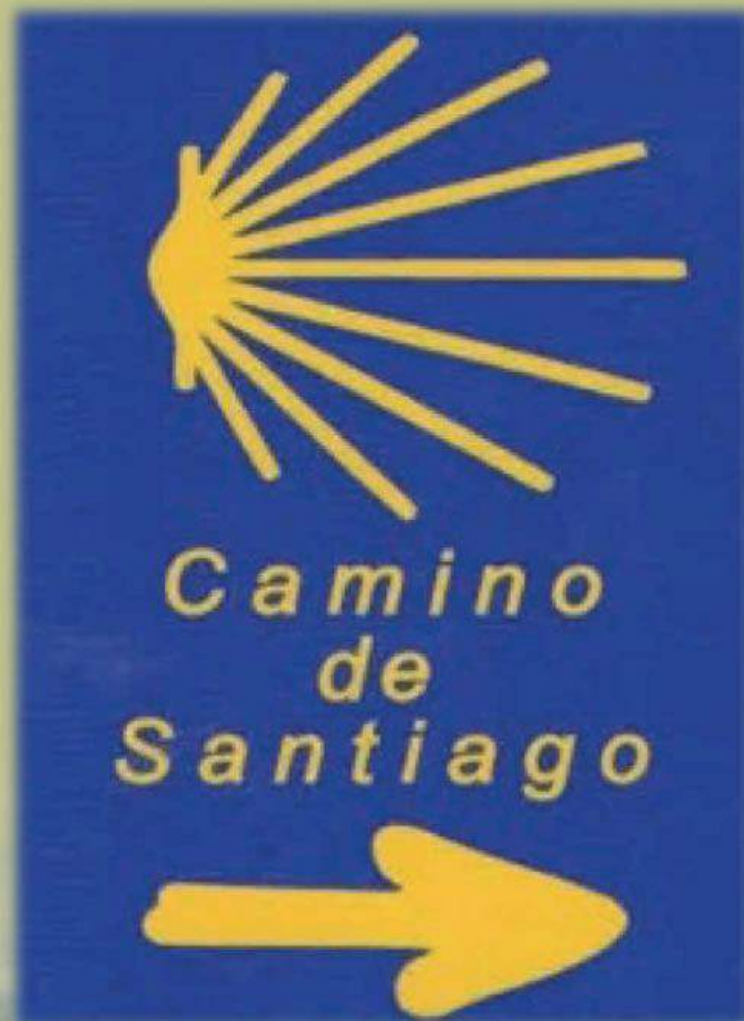

¡BUEN CAMINO!!

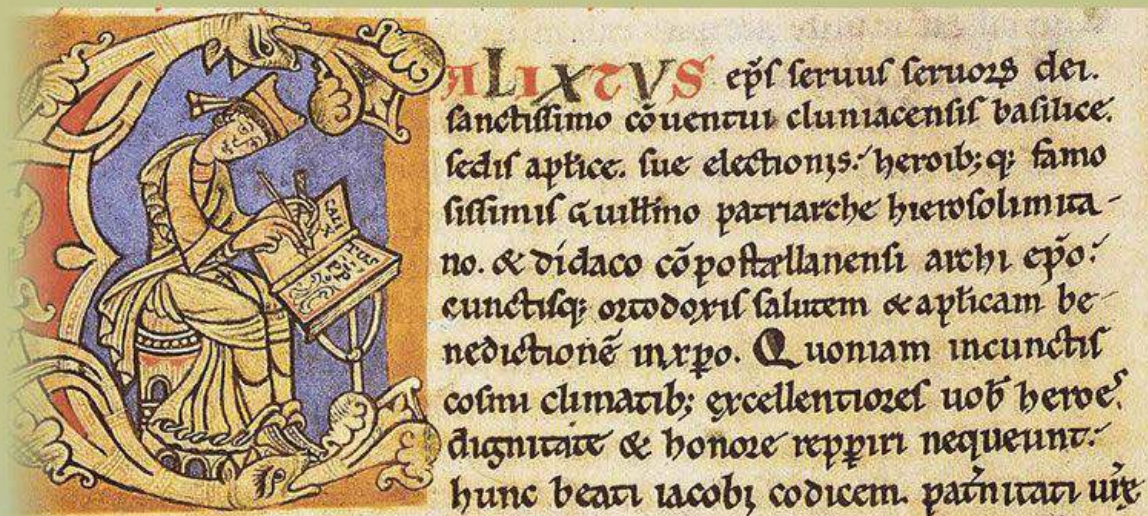
¡BUEN CAMINO!

Een pelgrimstocht over de Camino Via Mosana en de Camino Francese in het heilige jaar 2021-2022 langs de graven van heiligen, kluzenaars, koningen en keizers uit de tijd van de kluzenaar Gerlach van Houthem.

De Codex Calixtinus

De Codex Calixtinus is een handschrift uit de tijd van de heilige Gerlach van Houthem (1120-1165). Het handschrift wordt bewaard in de kathedraal van Santiago de Compostela in Spanje. De Codex vertelt het verhaal van de Camino, de pelgrimsweg naar het graf van de apostel Jacobus (ook wel Santiago genoemd) in Compostella. De samensteller van de Codex is, anders dan de naam doet vermoeden, niet paus Calixtus II (1060-1124), maar de Franse monnik Aymeric Picaud, die Calixtus als alterego gebruikt. Hieronder uit de Codex de beginletter "C" van "Calixtus" met binnen de "C" een afbeelding van de schrijver van deze Codex.

¡¡BUEN CAMINO!!

Paus Calixtus II

Paus Calixtus is een groot stimulator van de pelgrimsreizen naar Santiago. Zijn broer Raymond is een schoonzoon van koning Alfons VI van het Spaanse koninkrijk León, waartoe Santiago behoort. Het is de tijd waarin Santiago zich als pelgrimsoord op de kaart zet met de bouw van de kathedraal vanaf 1077. Het is ook de tijd dat het pelgrimeren in Europa ongekend populair is en de tijd van de opkomst van Santiago als beschermheilige van het christelijke noorden van Spanje in de strijd tegen de Islam. Onder: Portico de la Gloria (1188), de beroemde Romaanse toegangspoort voor de pelgrims tot de kathedraal. In de iconografie van deze poort, die het eindpunt van de Camino inluidt, staat de verlossing van de mens door Christus centraal.

¡¡BUEN CAMINO!!

Santiago als Matamoros

In het tweede boek van de Codex Calixtinus, het Boek der Wonderen, is het verhaal te lezen over Santiago die bij de slag van Clavijo (844) de christelijke koning Ramiro I in de strijd tegen de Moren te hulp schiet rijdend op een wit paard en zwaaiend met zijn zwaard in de ene hand en een witte vlag in de andere hand. Zo beschermt Santiago als Matamoros (Morendoder) de christelijke koninkrijken in Noord-Spanje tegen de Moorse overheersing. Hieronder een van de vele afbeeldingen van Santiago als Morendoder (schilderij van Paolo di San Leocadio).

¡¡BUEN CAMINO!!

Santiago de Compostella

De bedevaart naar Compostella gaat terug tot de tijd van Karel de Grote. Van wordt in het jaar 814 in Compostella het graf van Santiago herontdekt. Maar pas in de 11e eeuw krijgt de bedevaart echt de wind mee. Vanuit de Benedictijner abdij van Cluny komt dan de godsvredebeweging op gang. Deze kerkelijke vredesbeweging stimuleert giften aan kerken en kloosters, waardoor in 1075 kan worden begonnen met de bouw van een grote kathedraal in Santiago de Compostella. Cluny stimuleert ook de bedevaarten naar Santiago en de opkomst van de Romaanse kunst langs de Camino. Tot in Spanje is zo de invloed van de architectuur en de religieuze politiek van Cluny merkbaar.

graftombe van Santiago in de crypte van de kathedraal van Santiago de Compostella.

Santiago

De Codex Calixtinus bestaat uit meerdere boeken. Het Liber Sancti Iacobi bezingt de eer en glorie van de apostel Jacobus de Meerdere (Santiago) als machtige bovennatuurlijke helper en bemiddelaar. De teksten zijn bedoeld om de pelgrimage naar het graf van de heilige in Santiago te bevorderen. Ze bevatten veel (praktische) informatie en adviezen voor de middeleeuwse pelgrims op weg naar Santiago.

Santiago

apostel en patroonheilige van Spanje

Santiago bracht als apostel het geloof naar Spanje.

Links: Christus zendt de apostel Santiago naar Spanje om er het evangelie te prediken.

Miniatuur, 16e eeuw. Musée Condé, Chantilly

Aken: de droom van Karel de Grote

Ook tussen Karel de Grote en de Camino wordt in de Codex Calixtinus een link gelegd. Volgens de Codex Calixtinus ziet Karel de Grote in een droom "een weg van sterren. Deze begon bij de Friese Zee en liep (...) naar Galicië, waar toen het lichaam van de zalige Jacobus rustte zonder dat men er van wist." Santiago zelf geeft in die droom aan Karel de opdracht om "mijn bedevaartsroute (...) te bevrijden, opdat men (...) mijn graf kan bezoeken." Onder: droom van Karel de Grote waarin hij de Melkweg naar Compostella ziet (Dom van Aken, 12e eeuw).

Camino Aken - Santiago

In deze tentoonstelling volgen we als het ware Karel de Grote (748-814) op zijn tocht van Aken naar Santiago om Spanje van de islamitische Moren te bevrijden en om het in het jaar van Karels overlijden gevonden graf van Santiago te beschermen. De Codex Calixtinus kan daarbij als kompas gebruikt worden. De pelgrimshandleiding in het vijfde boek van de Codex Calixtinus noemt voor Frankrijk vier pelgrimsroutes. Deze beginnen in Tours, Vézelay, Le Puy en Saint-Gilles-du-Gard. De eerste drie routes komen samen in St.Jean-Pied-de-Port in de Pyreneeën. Daar wordt bij Roncesvalles dit gebergte overgestoken om de Camino Frances in Spanje te vervolgen tot in Santiago de Compostella. De route wordt tegenwoordig gemarkeerd met palen en borden met daarop een Jacobsschelp op een blauwe ondergrond en met gele geschilderde pijlen.

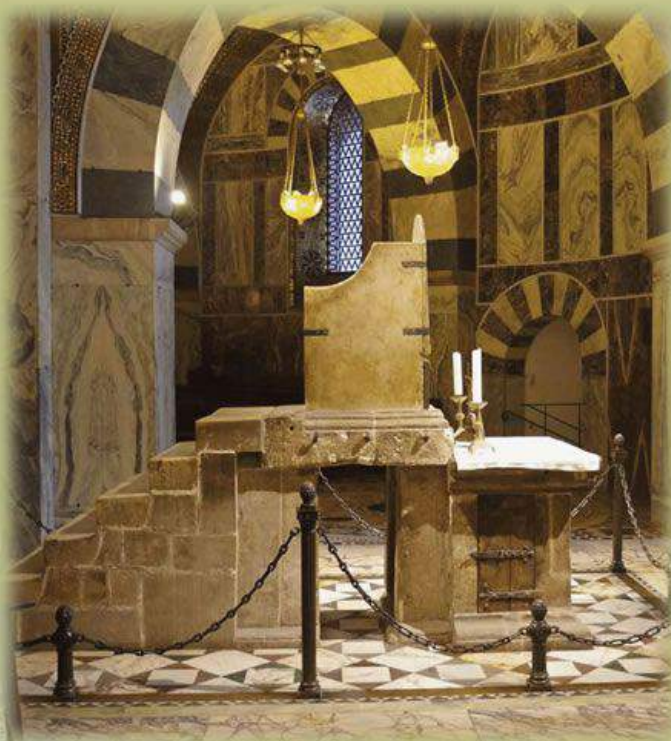
Het graf van Karel de Grote

De tocht leidt zowel in de etappe tussen Aken en Luik als in de etappe tussen Najera en Burgos langs vele pelgrimsgraven en koningsgraven uit de tijd van Gerlach. De tocht begint bij het graf van Karel de Grote in de Dom van Aken. De beenderen van Karel de Grote worden daar bewaard in het Karelsschrijn (1215, zie hieronder). Het Karelsschrijn is een van de Romaanse reliekschrijnen, die een hoogtepunt van de edelsmeedkunst uit het Maasland in de 12e en 13e eeuw vormen.

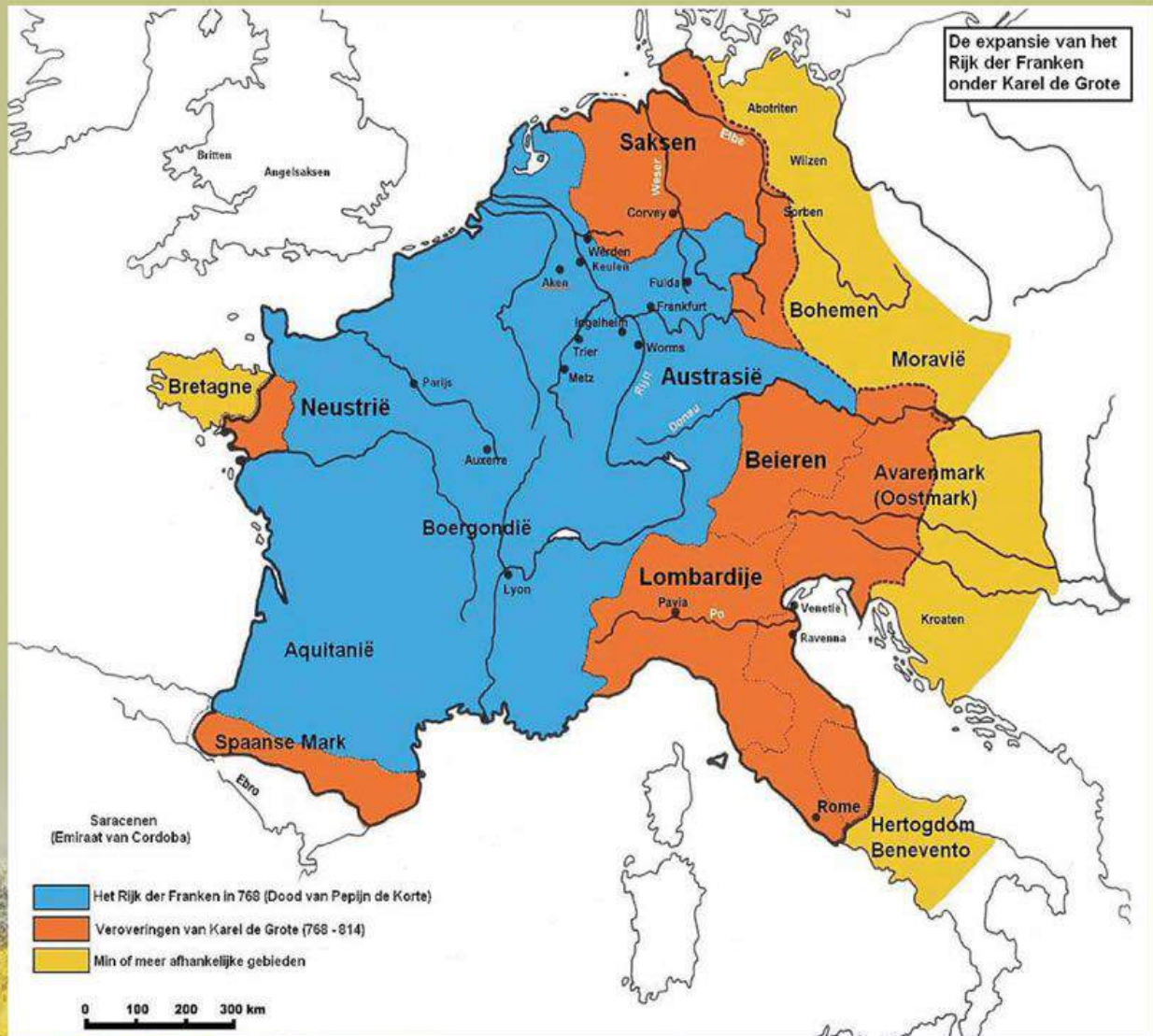
De relikven van Karel de Grote

Karel de Grote legt een grote relikvenverzameling aan op basis van geschenken die hij krijgt uit het Midden Oosten. De relikven vormen de basis van de zevenjaarlijkse Heiligdomsvaart, die in 2023 weer in Aken zal plaatsvinden. In het overlijdensjaar van St. Gerlach (1165), wordt Karel de Grote door een tegenpaus op aandringen van keizer Frederik Barbarossa en Reinald van Dassel heilig verklaard. Alleen in Maastricht en Aken mag Karel de Grote als heilige vereerd worden. Onder: koningskroon van Karel de Grote in Dom van Aken, waar de pelgrims gebukt onderdoor liepen.

HET RIJK VAN KAREL DE GROTE

Het Frankische rijk van Karel de Grote ligt aan de basis van het Heilige Roomse Rijk, waaruit later Italië, Duitsland en Nederland ontstaan. Er komt na de veldtocht van Karel naar Spanje met de Spaanse Mark ook een Frankisch gebied in Spanje, dat in de 11e en 12e eeuw samen met de meer westelijk gelegen koninkrijken van Leon en Navarra voor het begin van de Reconquista op de Moren en het ontstaan van Spanje zorgt.

De slag bij Roncesvalles en de Roelantslegende

Boek vier van de Codex Calixtinus (Historia Caroli Magni et Rotholandi) vertelt het verhaal van Karel de Grote en ridder Roelant. Karel de Grote, zijn droom volgend, weet met een leger de Pyreneeën over te steken en Zaragoza te veroveren, de stad aan de Ebro waar enkele eeuwen eerder Maria na haar dood op een pilaar aan Santiago is verschenen. Tijdens de terugtocht over de Pyreneeën wordt bij Roncesvalles de achterhoede van het Frankische leger door Basken in de val gelokt en aangevallen. Ridder Roelant, een van de Akense hofridders, gaat de strijd met de belagers aan, maar raakt dodelijk verwond. Door drie maal op zijn hoorn "Olifant" te blazen weet hij kort voordat hij sterft Karel de Grote en de hoofdmacht van het Frankische leger te waarschuwen.

De hoorn Olifant van Roelant
(Aken, schatkamer van de Dom).

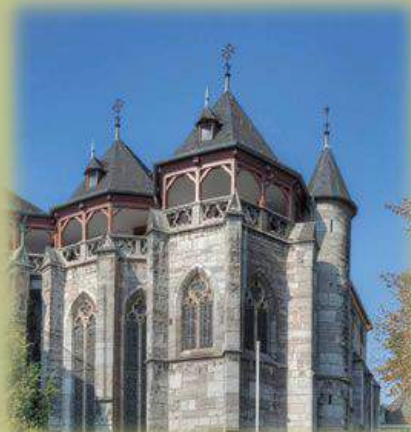

Benedictus van Aniane

De Camino voorziet soms in een kleine afsteek. Vanuit Aken is dat een afsteek naar Kornelimünster. Naar de voormalige rijksabdij onder de rook van Aken. Die abdij werd in het jaar van het overlijden van Karel de Grote (814) door zijn zoon en opvolger, Lodewijk de Vrome, voor de hoveling Benedictus van Aniane (747-821) gesticht. Deze Benedictus was abt-generaal van alle kloosters in Karels rijk. Hij ontwikkelt Kornelimünster tot modelklooster en draagt zo bij aan de door Karel de Grote gewenste eenheid van zijn rijk. Ook is Benedictus voorzitter van de synodes van Aken van 816 en 817 waarin wordt bepaald dat de Regel van Benedictus de standaard is voor het monnikendom in het rijk en waarin een aparte regel voor kanunniken wordt ontwikkeld. Benedictus sterft op 11 februari 821 in Kornelimünster.

Benedictus van Aniane.

de voormalige abdij van Kornelimünster.

Frederik Barbarossa vestigt het Heilige Roomse Rijk

Een tweede bloeiperiode voor het door Karel de Grote gestichte keizerrijk breekt in de tijd van Gerlach aan als Frederik Barbarossa (1122-1190) in 1152 keizer van het Heilige Roomse Rijk wordt. Hij wil het rijk van Karel de Grote herstellen o.a. door zelf bisschoppen te benoemen in voor het Rijk cruciale bisdommen. Karel de Grote, die hij in 1164 heilig laat verklaren, is zijn voorbeeld. De bisschoppen, waaronder de aartsbisschoppen van Keulen, Reinald van Dassel, en Mainz, Christiaan van Buch, steunen Frederik Barbarossa als deze over die benoemingen in conflict komt met paus Alexander III. Zij begeleiden hem op een veldtocht naar Italië, die rijke buit oplevert, waaronder de uit Milaan geroofde relikwies van de drie koningen die in de Dom van Keulen terecht komen.

Frederik Barbarossa laat in de tijd van Gerlach ter ere van zijn voorbeeld Karel de Grote boven diens graf in de Dom van Aken een kroonluchter aanbrengen

Alle wegen leiden naar Santiago

De pelgrimswegen naar Santiago vanuit het noorden en oosten van het Heilige Roomse Rijk komen in Aken samen. Vanuit Aken vertrekken ze als Niederstrasse naar Santiago. Vanaf Aken zijn diverse routes mogelijk. De pelgrims kunnen de oude Romeinse Via Belgica nemen die hen langs Rolduc, Heerlen en Houthem naar Maastricht voert. Ze kunnen ook de kortere Middeleeuwse weg via Gulpen naar Maastricht of direct naar Luik volgen. De route die vanuit Maastricht naar Luik voert wordt Via Mosana genoemd. We zullen eerst de Via Belgica en dan vanaf Maastricht de Via Mosana volgen.

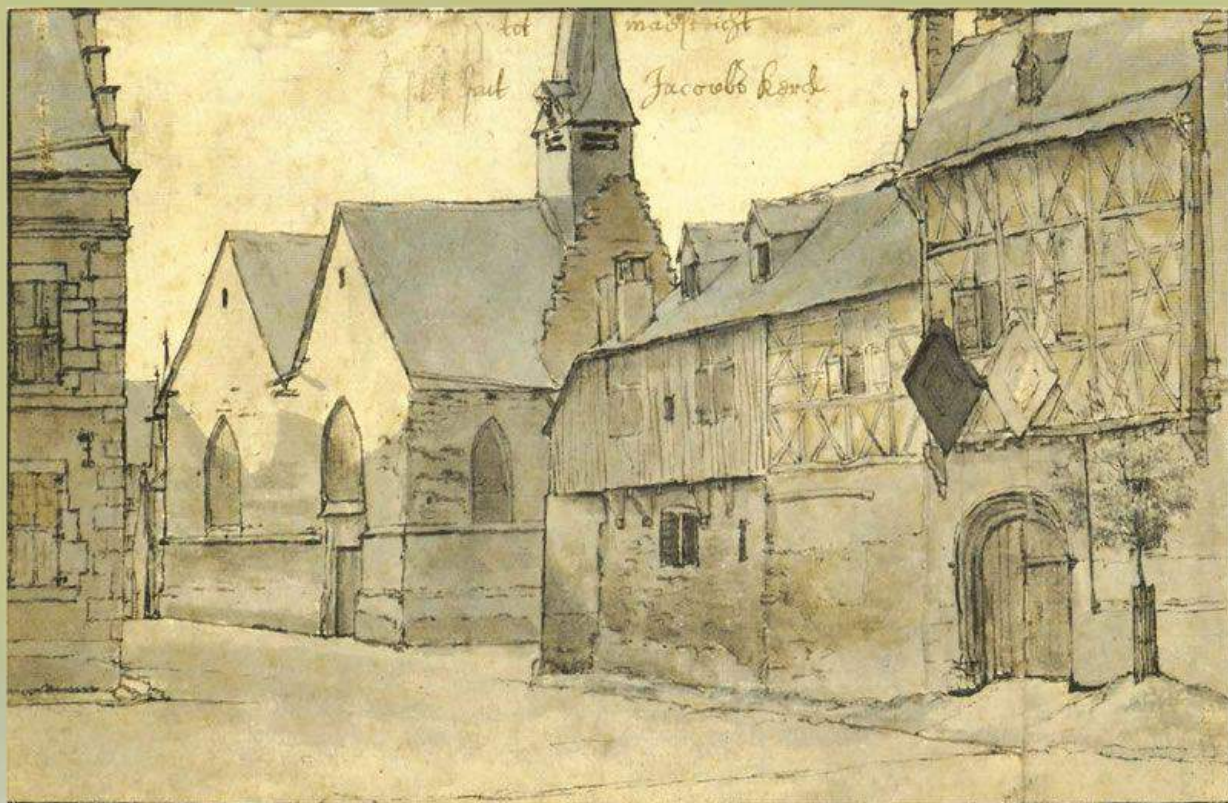

Het Camino-teken op dit paaltje langs de Beversbergweg bij Gulpen geeft aan hoe de pelgrim vanuit Aken naar Maastricht en Luik kan lopen.

Gasthuizen langs de Camino

In Aken, Tongeren en Maastricht kunnen de pelgrims gebruik maken van Jacobsgasthuizen die hun van voedsel en onderdak voorzien. De Jacobskerk (nog steeds een pelgrimskerk) en de Jacobstrasse in Aken en de Jacobsstraat in Maastricht herinneren aan deze pelgrimsgasthuizen. Aan de gasthuizen zijn lokale Jacobsbroederschappen verbonden. Onderweg zijn er voor de pelgrims ook kloosters met hospitalen, zoals in Rolduc en in St. Gerlach, refugios en eenvoudige herbergen die de Middeleeuwse pelgrims in hun basisbehoeften voorzien.

kapel van het verdwenen Jacobsgasthuis in Maastricht bij het Vrijthof naast het Spaanse Gouvernement.

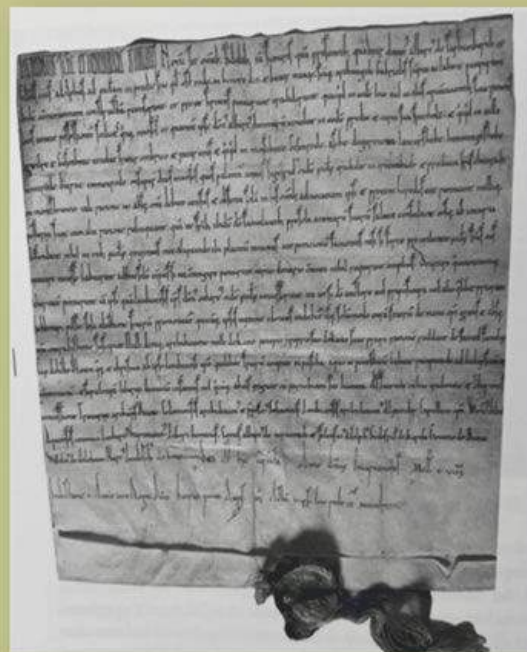
Ailbert van Rolduc: pelgrims- heilige langs de Camino

Vanaf Aken leidt de route langs Rolduc, het heiligdom van Ailbert. Ailbert (1060-1122) komt tijdens een pelgrimsreis langs Rolduc (Rode). Op die plek vindt hij zijn bestemming. Samen met zijn broers Thyemo en Walgerus sticht hij er in 1104 een kleine kapel op de plaats waar nu de abdij Rolduc gevestigd is. De grond hiervoor wordt hem door graaf Van Saffenberg ter beschikking gesteld. Er wordt een stenen kerk gebouwd, waarvan de crypte al in 1108 kan worden ingezegend. Ailbert leeft er als kluizenaar in armoede. Hij ontvangt de pelgrims die beneden in het dal in Hertogenrade de Worms oversteken en die over de drukke handelsroute verder westwaarts richting Vlaanderen of Parijs reizen.

Gastheer, architect en bouwer aan de Worms

De graaf wijst aan Ailbert een plek toe tussen de Worms en de weg naar Kerkrade. Veel mensen uit de omgeving bezoeken Ailbert en zijn metgezellen. Ze geven aan hen wat nodig is om te leven en nemen de vermaningen van Ailbert tot hun heil ter harte. Omdat Ailbert in zijn geboorteland al zijn bezittingen onder armen had verdeeld, heeft hij geld noch goed. Hij moet alle werk met eigen handen doen. Hij biedt gastvrijheid en leeft als een kluizenaar van werk en gebed. Behalve een kerkje bouwt Ailbert een molen op de oever van het riviertje. In 1122 bevestigt paus Calixtus II dat de rechtsmacht bij de kloostergemeenschap ligt en niet bij de bisschop van Luik, in wiens bisdom Kolduc gelegen is.

Links: Ailbert met plan voor de crypte van Kolduc.
Rechts: akte waarbij de graaf van Saffenberg goederen schenkt aan Ailbert (13 december 1108).

Het overlijden van Ailbert

Ailbert kiest voor het kluzenaarschap en het verlenen van gastvrijheid aan pelgrims. Hij vertrekt wanneer de gemeenschap in Kolduc zich tot een kloostergemeenschap van Augustijner Koorheren ontwikkelt en haar middelen gebruikt om een kloosterkerk te bouwen. Ailbert overlijdt in Sechtem bij Bonn, maar zijn beenderen worden uiteindelijk, zoals hij dat vooraf bij testament bepaald had, in de crypte van Kolduc begraven.

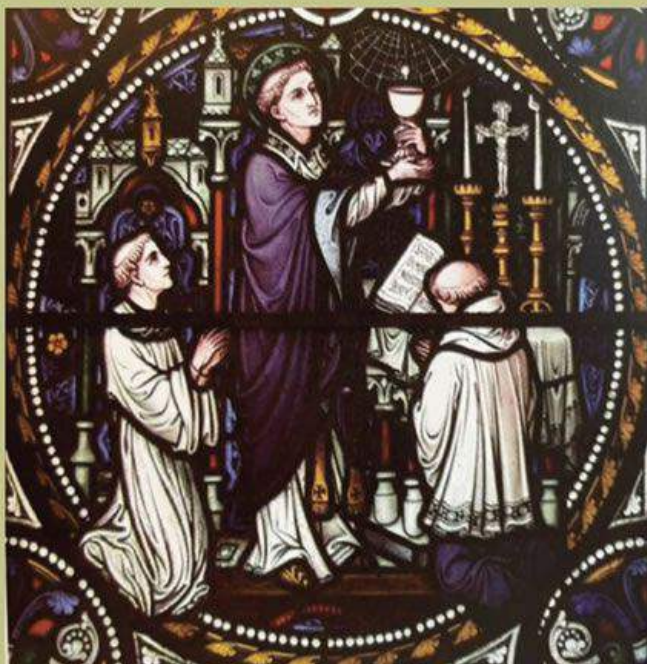

Het reliekschrijn van Ailbert in de crypte van de abdij van Kolduc

Annales Rodenses

De kanunniken van Rolduc volgen de Regel van Augustinus. Via de in Rolduc ontwikkelde Consuetudines wordt deze regel voor kanunniken aangevuld. Een regelmatige bezoeker van de abdij is in de begintijd Norbertus van Xanten (1080-1134). Hij leert er de Consuetudines kennen, die hem inspireren tot soortgelijke regels voor zijn eigen Orde der Norbertijnen. In die begintijd neemt de abt van Rolduc, op verzoek van de bisschop van Luik, ook de kluzenaar Gerlach van Houthem onder zijn hoede. Gerlach bezoekt elke zaterdag Rolduc om er te biechten. Hij reist daarna verder naar Aken om er de Dom te bezoeken en Maria te vereren. De periode vanaf 1104 tot 1153 is voor Rolduc beschreven in de Annales Rodenses. Daardoor is over die beginperiode relatief veel bekend.

Links: de H. Norbertus ontvangt van de H. Augustinus zijn orderegel.

Rechts: het spinnenwonder. Tijdens een verblijf in Rolduc drinkt Norbert uit een miskelk met daarin een giftige spin. De spin komt levend door zijn neus naar buiten.

Gerlach van Houthem ridder, pelgrim en kluizenaar

De route leidt via Kolduc naar Houthem, het heiligdom van St. Gerlach. Het levensverhaal van Gerlach (1120-1165), kluizenaar en pelgrimsheilige van Houthem, is beschreven in zijn Vita uit 1227 en kan worden gevolgd op de fresco's van de kloosterkerk in Houthem. Na een ridderlijk leven begint Gerlach een pelgrimage die hem naar Rome en Jeruzalem leidt. Met toestemming van paus Hadrianus IV vestigt Gerlach zich vervolgens als kluizenaar in een holle eik in Houthem. Net als Ailbert, ligt de kluizenarij van Gerlach langs een drukke pelgrims- en handelsweg. Daar doet hij in armoede boete, geeft hij een voorbeeld van christelijk leven en is hij gastvrij voor omwonenden en pelgrims die hem bezoeken.

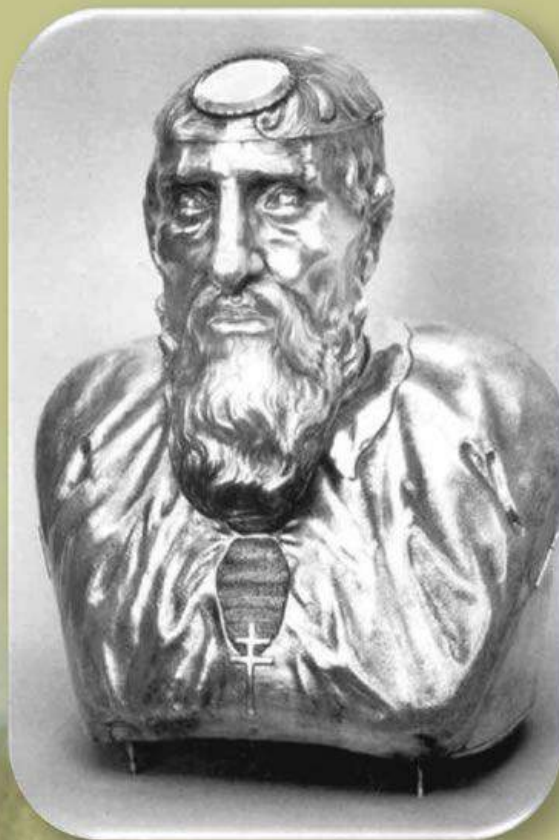

Links: tuniek van Gerlach, schatkamer Houthem.
Rechts: Gerlach bij paus Hadrianus IV.

Gerlach van Houthem, pelgrim langs de Camino

Gerlach is een lekenheilige. Hij is niet bevoegd om de H. Mis te celebreren. Kanunniken uit Rolduc krijgen daarom van de bisschop van Luik opdracht om de H. Mis te lezen in zijn kluizenaarskapel in Houthem. Dagelijks bezoekt Gerlach vanuit Houthem het graf van St. Servaas in Maastricht. Elke zaterdag bezoekt hij de Dom van Aken om Maria te eren, waarbij hij onderweg in Rolduc biecht. Zo is Gerlach een van de eerste pelgrims langs de Camino tussen Aken en Maastricht. Jaarlijks wordt nog steeds door pelgrims zijn dagelijkse tocht vanuit Houthem naar de Servaasbasiliek herhaalt. Daarbij wordt het 18e-eeuwse borstbeeld van Gerlach megedragen, waarin zijn schedelrelic verwerkt is.

Het wijnwonder en het overlijden van St. Gerlach

Als Gerlachs einde nadert, verandert het water, dat een priester voor Gerlach haalt bij een bron bij het heiligdom, tot driemaal toe in wijn. Eenzelfde wijnwonder is ook bij Ailbert kort voor zijn overlijden geschied en is door Christus verricht op de bruiloft van Kana. Het is een teken van heiligheid. In zijn stervensuur is geen priester bij Gerlach aanwezig. Maar in een visioen ziet Gerlach St. Servaas die hem met het viaticum bedient.

De relieken en het borstkruis uit Jeruzalem van Gerlach bevinden zich nog in zijn heiligdom in Houthem. Links: het praalgraf van Gerlach in de kerk in Houthem. Rechts: de bediening van Gerlach door St. Servaas.

Gerlach, ridder in dienst der heren van Valkenburg?

Het is goed mogelijk dat Gerlach als ridder uit het Land van Valkenburg betrokken is geweest bij de Italiaanse veldtochten van keizer Frederik Barbarossa. Gozewijn III (1125-1180), heer van Valkenburg, was een vertrouweling van de keizer en nam in 1150 deel aan zo'n veldtocht. Ook de broer van Gozewijn, Filips (1130-1191), aartsbisschop van Keulen, trok met Frederik Barbarossa mee naar Italië. Uit Milaan werden door Barbarossa de relieken van de Drie Koningen meegenomen, die door Filips in een reliekschrijn werden geplaatst in de Dom van Keulen. In Houthem werd in 1201 met steun van de heren van Valkenburg boven het graf van Gerlach een Norbertijnenklooster gesticht.

Links: het kasteel van de heren van Valkenburg.
Rechts: het monumentale praalgraf van Filips van Valkenburg in de dom van Keulen.

De refugio van Houthem

De afstand tussen Rolduc en Houthem-St. Gerlach is ongeveer 22 km. Bij het heiligdom van St. Gerlach in Houthem bevindt zich een refugio, waar de Camino pelgrim kan overnachten. De Vrienden van St. Gerlach streven ernaar om op deze locatie over enkele jaren met steun van de parochie een kluisenarij te openen, waar bezoekers kennis kunnen maken met St. Gerlach en het leven van een kluisenaar.

SERVAAS, BISSCHOP VAN TONGEREN-MAASTRICHT

De heilige die aan St. Gerlach op zijn stervensuur in een visioen verschijnt en wiens graf Gerlach bij leven vrijwel dagelijks bezoekt is St. Servaas, de patroonheilige van Maastricht. De oudste vita van St. Servaas is uit de 8e eeuw. Zijn meest bekende levensbeschrijving is die van Hendric van Veldeke (1170-1180). Het is het begin van de Nederlandse literatuur. Servaas is degene die de bisschopszetel van Tongeren in de 4e eeuw naar Maastricht bracht, hetgeen weer het begin is van de kerkelijke organisatie in Nederland.

Zijn graf bevindt zich in de crypte van de Servaasbasiliek.

Borstbeeld van Servaas waarin een deel van zijn schedel als relik is opgenomen.

De St. Servaasbasiliek

Begin 9e eeuw zijn de aan het Akense hof van Karel de Grote verbonden geleerden Alcuin en Einhard abt van het Servaasklooster in Maastricht. In de tijd van Gerlach en Frederik Barbarossa in de 11e eeuw spelen Servaas en het aan de Servaasbasiliek verbonden kapittel van Servaas een belangrijke rol in de politiek van de keizers van het Heilige Roomse Rijk. In de basiliek komt dit tot uitdrukking. Deze kerk wordt in 1039 in aanwezigheid van keizer Hendrik III ingewijd waarbij Hendrik III zijn officiële kroning in de Dom van Aken nog eens feestelijk overdoet.

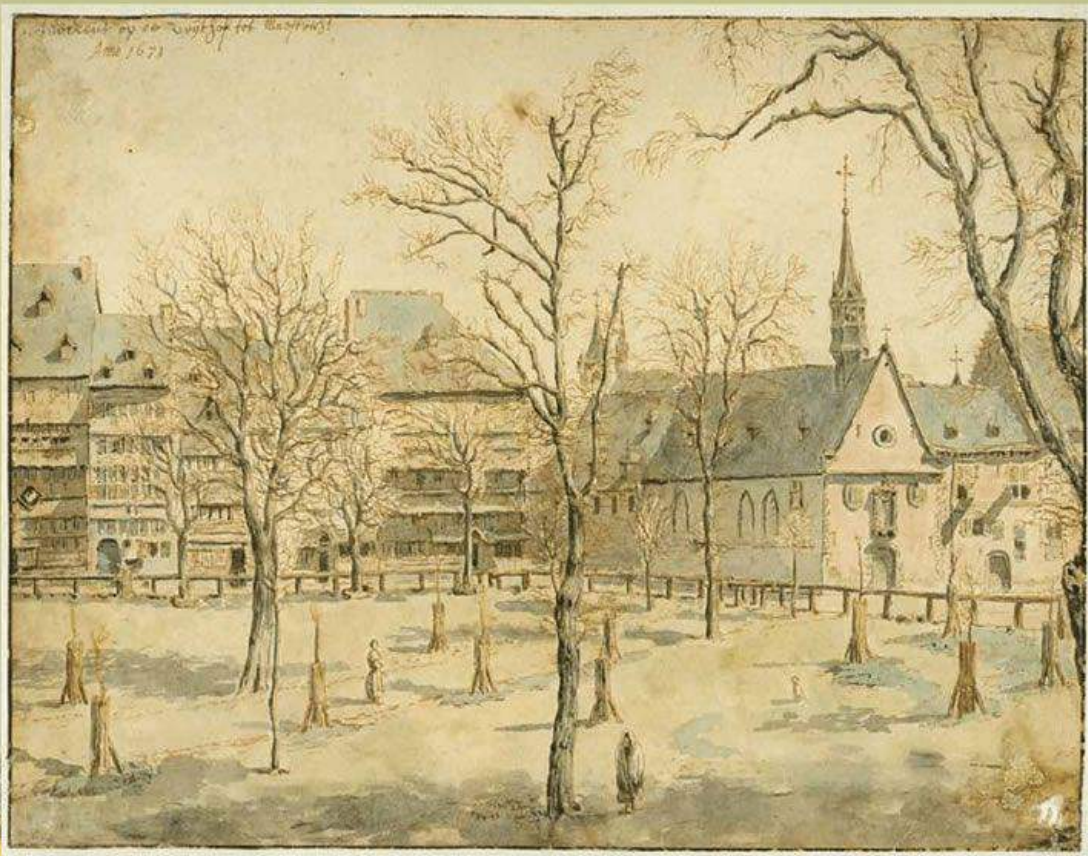

Vroege afbeelding van St. Servaasbasiliek (circa 1485)

Het kapittel van St. Servaas

De kanunniken van het kapittel van Servaas leven volgens de Akense regel van Benedictus van Aniane. De proost staat aan het hoofd van het kapittel en de deken beheert de bezittingen. De kanunniken wonen in Maastricht binnen een immunitetsgebied rond de Servaasbasiliek. Ze beheren ook het Servaasgasthuis dat aan het Vrijthof ligt, waar pelgrims voedsel en onderdak krijgen. Het kapittel oefent ook toezicht uit op het Jacobsgasthuis voor de pelgrims naar Santiago. Verder wordt de rijke kerkschat van de St. Servaasbasiliek door het kapittel beheerd.

het Servaasgasthuis

De sleutelmacht van St. Servaas (1)

Het hoogste gezag op aarde werd in het Westen toegeschreven aan pausen, maar in het Oost-Romeinse rijk aan keizers. Ook in het westen plaatsten sterke keizers als Karel de Grote en Frederik Barbarossa hun gezag als Rooms keizer boven dat van de paus. De pausen en keizers betwisten elkaar dit gezag in hoge mate in de 12e eeuw tijdens de investituurstrijd, de strijd over het recht om bisschoppen te mogen benoemen. De 12e-eeuwse keizers stellen daarbij de sleutelmacht van Servaas tegenover die van de paus.

Volgens een Servaaslegende beschikt St. Servaas samen met St. Petrus (de paus) over de sleutelmacht en daarmee over het hoogste gezag op aarde. Volgens een Vita van St. Servaas uit ca 1150 zou St. Servaas de sleutel ontvangen hebben tijdens zijn verblijf in Rome. Links: het wapen van het Kapittel van Servaas met de sleutel.

Rechts: St. Servaas ontvangt de sleutel.

De sleutelmacht van St. Servaas (2)

Het altaarretabel in de Servaasbasiliek uit 1167 toont Christus die zowel Petrus als Servaas kroont. Petrus en Servaas houden allebei een sleutel in hun handen. Petrus staat voor de eerste bisschop, de paus. Servaas, als patroon van Karel de Grote en zijn opvolgers, staat voor de bisschop die door de keizer is benoemd. Bisschoppen zijn volgens deze afbeelding gelijkwaardig aan pausen. Zowel bisschop Servaas als Petrus worden immers gekroond door Christus. De Christus staat ook voor keizer Barba-rossa die zelf bisschoppen benoemt en die zelfs de paus wilde benoemen. Het retabel wordt onder het bewind van proost Christaan van Buch vervaardigd, die later het leger van Barbarossa aanvoert dat in Tusculum de troepen van de paus verslaat.

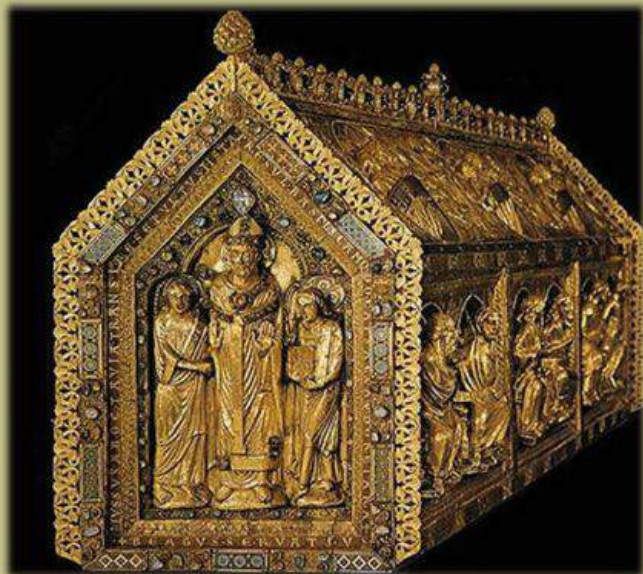

Dubbelreliëf in de Servaasbasiliek (1167).
Links: Petrus met Petrusleutel en
rechts: St. Servaas met Servaassleutel.

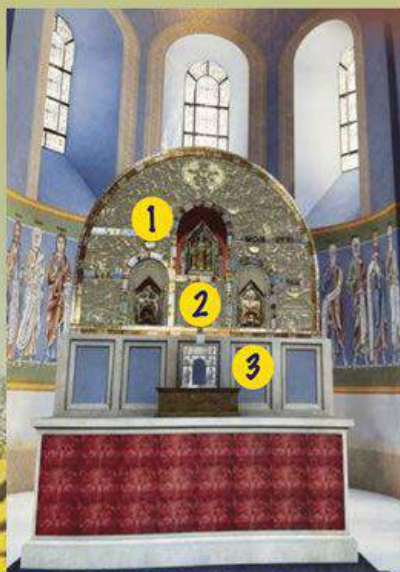
De Noodkist van St. Servaas

De relieken van St. Servaas zijn opgebaard in de Noodkist, een meesterwerk van de 12e-eeuwse Maaslandse edelsmeedkunst. De kist wordt op het hoogaltaar van de Servaasbasiliek op een verhoging geplaatst zodat ze voor pelgrims goed zichtbaar is. Ze is onderdeel van een opstelling met twee panelen met afbeeldingen van de rijksbisschoppen (en proosten van het kapittel van St. Servaas) Reinald van Vassel en Christiaan van Buch, die het leger van Barbarossa in 1167 in Tusculum tegen de paus aanvoeren. Mogelijk zijn zij ook opdrachtgevers van de Noodkist. De strijd tussen paus en keizer over de sleutelmacht tot de hemel wordt als onderdeel van het einde der tijden gezien. Door het keizerrijk te herstellen brengen Barbarossa c.s. het einde der tijden nabij. Dit komt tot uitdrukking op de Noodkist. Aan het ene uiteinde van de kist is St. Servaas te zien als priester der hemelse en aardse liturgie, en aan het andere uiteinde Christus, de poort naar het hemelse Jeruzalem.

De proosten van het kapittel van St. Servaas

In de 12e eeuw wordt de onder de keizer vallende rijkskerk door de proosten van het kapittel van St. Servaas, Arnold van Wied en Gerard van Are, verder uitgebreid. Deze Maastrichtse proosten zijn op de top van hun macht omdat zij tevens de functie van kanselier van het Heilige Roomse Rijk vervullen. Opvolgende proosten als Christiaan van Buch en Reinald van Dassel (1120-1167) schoppen het tot aartsbisschop en daarmee tot belangrijke ondersteuner van de keizer en zijn Heilige Roomse Rijk. Als keizerlijke kanselier zijn ze de architecten van de politiek van de Duitse keizer om het Europese rijk van Karel de Grote te herstellen. Verder treden ze in Italië op als keizerlijk veldheer. Van Dassel is o.a. betrokken bij de heiligverklaring van Karel de Grote in 1165, de bouw van het bisschoppelijke paleis in Keulen en het overbrengen van de relikwieën van de drie koningen naar de Dom van Keulen.

De Noodkist in de Servaas-basiliek in de 12e eeuw

Model van opstelling in de 12e eeuw van Noodkist (1) met retabels van de mogelijke twee opdrachtgevers voor deze opstelling van het hoogaltaar van de Servaasbasiliek, Van Dassel en Van Buch (links en rechts: 2). Verder is de zilveren Karolingische Einhardboog (3) te zien, die later verloren is gegaan.

Model afkomstig uit boek "Order and Confusion" van Fred Ashmann, Clavis 2017

Kooromgang en kapitelen van de Maastrichtse OLV kerk

In de tijd van Gerlach werken in Maastricht bij de uitbouw van de Servaasbasiliek en de OLV kerk beeldhouwers aan kapitelen. Rond 1150 worden zowel het oostkoor van de Servaaskerk als dat van de OLV kerk vernieuwd. Ook in nabijgelegen kerken van Luik, Huy, Tongeren, Rolduc, Aken en Bonn zijn in die tijd beeldhouwateliers actief. Het is de tijd na de mislukking van de Tweede Kruistocht (1147-1149), waaraan veel ridders uit het Maasland deelnamen. De Tweede Kruistocht wordt aangekondigd door paus Eugenius III. Deze paus adviseert St. Gerlach om voor boetedoening naar het Heilige Land te trekken, waar Gerlach zeven jaren in het Maltezer hospitaal verblijft voordat hij zich in Houthem vestigt.

"Heimo-kapiteel"
(ca. 1150)

Heimo, een rijk gekleed architect of beeldhouwer biedt aan Maria een gebeeldhouwd kapiteel aan.

Tussen Maastricht en Luik: heiligdom van Hadelin in Vise

De Camino, de Via Mosana, volgt vanaf Maastricht de oostoever van de Maas naar het zuiden richting Luik. Halverwege bevindt zich in Wezet (Vise) in een aan St. Maarten en St. Hadelin gewijde kapittelkerk het heiligdom van St. Hadelin. De relikven van deze heilige kluisenaar zijn daar opgebaard in het oudste bekende reliekschrijn (1046) van het avondland. In 1338 wordt het schrijn, dat zich aanvankelijk elders bevond, op bevel van de bisschop van Luik naar Vise overgebracht.

